

André Maurois

A black and white portrait of René de Chateaubriand, a French Romantic writer. He is shown from the chest up, seated and looking slightly to his left. He has dark, wavy hair and a mustache. He is wearing a dark, heavy coat over a white shirt and a dark cravat. The background is a light-colored wall with a repeating floral or damask pattern. The lighting is soft, coming from the left, highlighting his face and the texture of his clothing.

René alebo **Život vikomta
de Chateaubriand**

Z francúzštiny preložila
VLADIMÍRA KOMOROVSKÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Edícia Portréty

André Maurois

René
alebo
**Život vikomta
de Chateaubriand**

Z francúzštiny preložila
VLADIMÍRA KOMOROVSKÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Copyright © Éditions Grasset & Fasquelle 1956
Translation © Vladimíra Komorovská 2012
Cover design © Michaela Babčáková 2012
Slovak Edition © Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava
e-mail: vsst@stonline.sk
<http://www.vsst.sk>

S finančnou podporou Ministerstva kultúry Slovenskej republiky
a Literárneho fondu Slovenskej republiky

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

André Maurois: René alebo Život vikomta de Chateaubriand
Z francúzskeho originálu *René ou la Vie de Chateaubriand*, ktorý vyšiel
vo vydavateľstve Grasset & Fasquelle v roku 1956,
preložila Vladimíra Komorovská.
Jazyková redaktorka Eva Melichárková
Obálka Michaela Babčáková
Sadzba Anna Chovanová
Tlač PM Turany
Prvé slovenské vydanie
Printed in Slovakia

ISBN 978-80-8061-632-8

Významný historik a životopisec, uznávaný humanista

André Maurois, vlastným menom Émile Salomon Wilhelm Herzog, prišiel na svet dvadsiateho šiesteho júla 1885 v Elbeufe, sídle kantónu v departemente Seine-Maritime (Haute-Normandie). Keď ukončil Lycée Corneille v Rouene, kde ho učil profesor Émile Chartier, známy pod pseudonymom Alain, pokračoval v štúdiu, kým nezískal doktorát z filozofie. Desať rokov viedol rodinnú pradiareň, ktorú založil jeho otec, potajme však sníval o literárnej činnosti. „Zásluhou“ prvej svetovej vojny, počas ktorej slúžil ako styčný dôstojník v britskom expedičnom zbore, vstúpil do literatúry satiricky ladeným románom *Odmlky plukovníka Bramblea* (Les Silences du colonel Bramble. 1918, v češtine pod názvom *Mlčení plukovníka Brambla* v nakladateľstve Melantrich 1969, preklad Alena Vaňková). Po tomto debute, ktorý mu okamžite vyniesol povest' románopisca, nasledovali ďalšie prózy: *Reči Dr. O'Gradyho* (Les Discours du Dr O'Grady. 1922), autobiografický román *Bernard Quesnay* (1922), ktorý neskôr vyšiel v prepracovanej verzii pod názvom *Nárast a pokles* (La Hausse et la Baisse. 1926), preslávená dvojnovela *Dve lásky Philippa Marcenata* (Climats. 1928, v slovenčine vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ 1967 a 1974, preklad Vladimír Dudáš), kde analyzuje morálnu a citovú krízu manželskej dvojice, prorocká bájka pre mládež *Bachráči a Cvernáči* (Patapoufs et filifers. 1930), evokujúca absurdné kritérium klasifikácie ľudí podľa zovňajšku, respektíve hmotnosti, román *Rodinný kruh* (Le Cercle de Famille. 1932, v slovenčine vo vydavateľstve Tatran 1969, preklad Jozef Oravec a Ondrej Žiška) o medzigeneračných konfliktoch, ale i poviedky s vedecko-fantastickým námetom *Stroj čítajúci myšlienky* (La Machine à lire les pensées. 1937), *Pomyselné svety* (Les Mondes impossibles. 1947), *Fantastické príbehy a poviedky* (Récits et nouvelles fantastiques. 1948).

V júni 1938 sa stal členom Académie française a zaujal miesto popred-

ného literárneho kritika Reného Doumice v dvadsiatom šiestom kresle, počas druhej svetovej vojny pobudol v Spojených štátoch amerických, kde prednášal na viacerých univerzitách a pôsobil ako podpredseda *Balzac Society of America*, ale i v severnej Afrike, kde sa venoval publicistike. Ako stály spolupracovník literárnych časopisov úspešne pokračoval v kariére životopisca, ktorú začal pozoruhodnými literárno-historickými biografiami *Ariel alebo Život Shelleyho* (Ariel ou la Vie de Shelley. 1923, v slovenčine vo vydavateľstve Tatran 1988, preklad Soňa Hollá), *Život Benjamína Disraeliho* (La Vie de Disraeli. 1927, v češtine v nakladateľstve Prostor 1997, preklad Jarmila Fastrová) a *René alebo Život vikomta de Chateaubriand* (René ou la Vie de Chateaubriand. 1938). Veľký ohlas získal viacerými životopismi významných osobností, ku ktorým sa zaraďujú najmä *Don Juan alebo Byronov život* (Don Juan ou la Vie de Byron. 1952, v slovenčine vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ 1981, preklad Miroslava Bártová), *Lélia alebo Život George Sandovej* (Lélia ou la Vie de George Sand. 1952, v slovenčine vo vydavateľstve Smena 1975, preklad Ladislav Lapšanský), *Olympio alebo Život Victora Huga* (Olympio ou la Vie de Victor Hugo. 1954, v slovenčine vo vydavateľstve Tatran 1985, preklad Miroslava Bártová), *Traja Dumasovci* (Les Trois Dumas. 1957, v slovenčine vo vydavateľstve Smena 1971, preklad Anton Vantuch), *Prometeus, čiže Život Balzacov* (Prométhée ou la Vie de Balzac. 1965, v slovenčine vo vydavateľstve Smena 1970, preklad Anton Vantuch). Maurois povýšil biografický žáner na umenie; založil ho na širokom rozhlade, dôkladnej dokumentačnej príprave, na schopnosti vžiť sa do kože protagonistu i na jeho objektivizujúcom stvárnení a nasadil mu korunu rozprávačským a štylistickým majstrovstvom. Ťažko by sa mu teda dalo vyčítať, že nezabudol ani na seba a vydal dva autobiografické zväzky *Pamäti* (Mémoires. 1949) a *Portrét priateľa nazvaného mojím menom* (Portrait d'un ami qui s'appelait moi. 1959). Tento uznávaný humanista, prototyp čestného muža skoncipoval *Dejiny Anglicka* (Histoire d'Angleterre. 1937, v češtine pod názvom Dějiny Anglie v Nakladatelství Lidové noviny 1993, preklad Jiří Novotný a Josef Polišenský), *Dejiny Francúzska* (Histoire de France. 1947, v češtine pod názvom Dějiny Francie v Nakladatelství Lidové noviny 1994 a 2000, preklad Miroslav Drozd a Adriena Borovičková) a v spolupráci s Louisom Aragonom *Súbežné dejiny USA a ZSSR* (L'His-

toire parallèle des USA et de l'URSS. 1962, v slovenčine s podnázvom Dejiny v rokoch 1917 – 1960 vo vydavateľstve Smena 1966, preklad Anton Vantuch). Literárnokritické štúdie *Od Prousta po Camusa* (De Proust à Camus. 1963), *Od La Bruyèra po Prousta* (De La Bruyère à Proust. 1964) a *Od Aragona po Montherlanta* (D'Aragon à Montherlant. 1967) jasne poukazujú na jeho zmysel pre kompozičnú a štylistickú finesu, výstižné vyjadrovacie prostriedky striedajúce sa v hudobnom rytme. Tento veľký znalec ľudskej duše skonal deviateho októbra 1967 v Neuilly-sur-Seine.

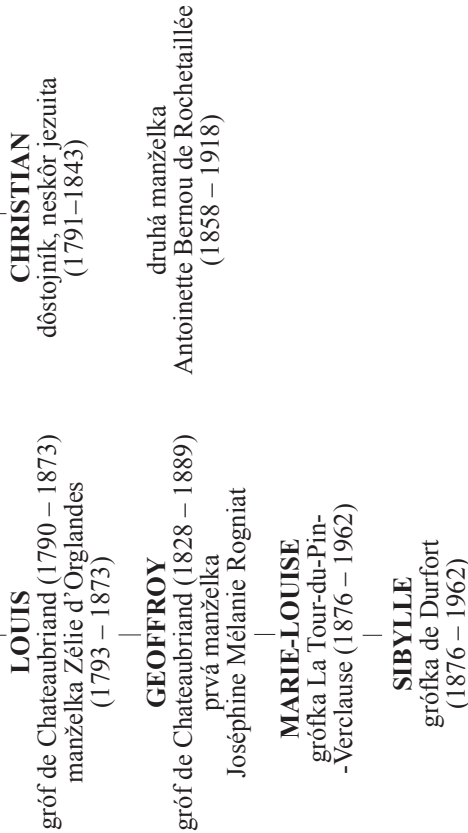
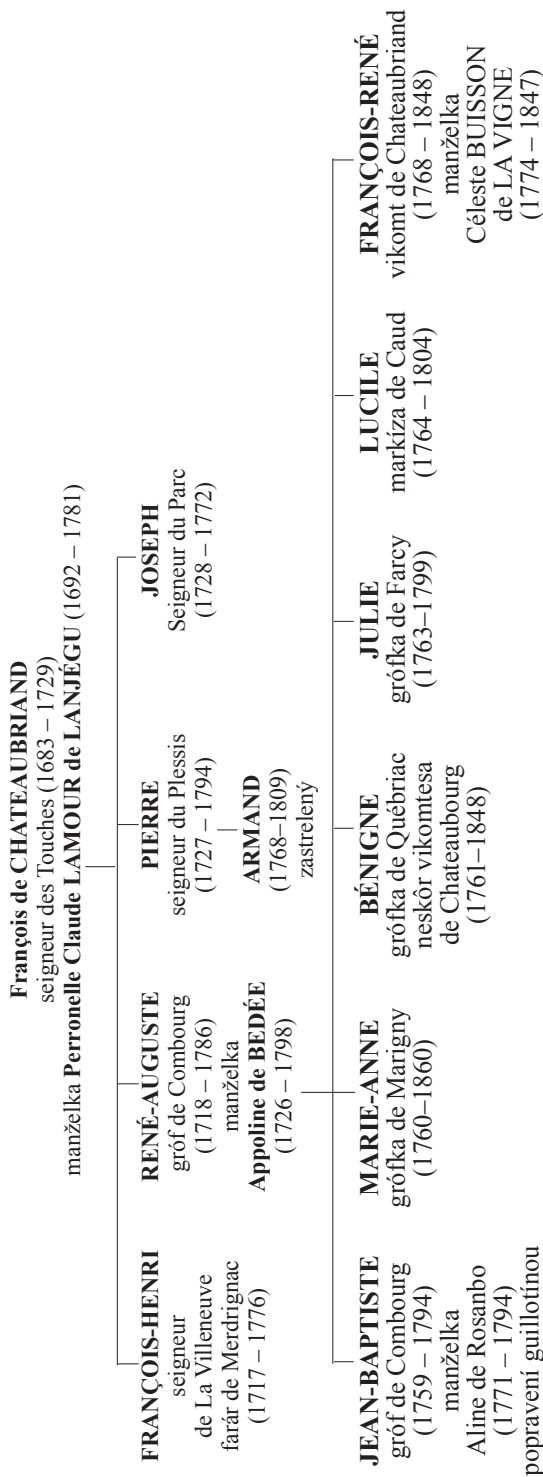
Biografia *René alebo Život vikomta de Chateaubriand*, ktorá prvý raz vyšla v roku 1938, patrí k význačným literárnym štúdiám tohto autora, pochopiteľne, aj vďaka zvolenému sujetu. Vikomt de Chateaubriand (1768 – 1848) prežil bohatý život a zanechal monumentálne dielo, z ktorého stačí spomenúť apológiu *Duch kresťanstva* (Génie du Christianisme. 1802), hagiografiu *Život opáta de Rancé* (Vie de Rancé. 1844) a rozsiahlu lyrickoepickú poému *Pamäti zo záhrobia* (Mémoires d'Outre-Tombe. 1849 – 50).

André Maurois zdôraznil, že vari nik si tak nepotrpel na slobodu ako Chateaubriand a zároveň ho opuncoval všemožnými prívlastkami „*Rousseauov stúpenec a Robespierrov nepriateľ, Bonapartov obdivovateľ a Napoléonov odporca, monarchista a vzbúrenec proti kráľom, liberál a ultraroyalista, racionalista a vizionár*“. Vikomta de Chateaubriand neobostieralo tajomstvo, ale obklopoval celý svet nevynímajúci idealizmus ani jasnozrivosť, ambície ani ľahostajnosť, vášeň k životu ani lásku k smrti. A práve tento svet Maurois roztvára dokorán s príslovečným zmyslom pre jazykové odtienky, psychologický podtón, syntetizujúci charakter a profesionálny záujem, čo ho podnecoval zachádzať do podrobností, aby dosiahol harmonizujúcu celistvosť. Nech sa tento príslušník bretónskej šľachty ocitol kdekoľvek, či už ako zálesák v Amerike, kresťan v Jeruzaleme, minister v Berlíne, vyslanec v Ríme či Londýne za Reštaurácie alebo v exile, nikde ho nestratil z dohľadu. Jeho život rozdelil na tri časti podľa postavenia, ktoré práve zaujímal; opísal ho ako cestovateľa i vojaka, spisovateľa a činorodého muža. François-René de Chateaubriand bol, prirodzene, aj veľký milovník, o čom svedčia nádherné pasáže o Pauline de Beaumont a Juliette Récamierovej. Zanechal kolosálne literárne dielo, ktoré ozvláštnil originálnym zorným uhlom,

výberom špecifických jazykových prostriedkov a bohatou obrazotvornosťou. Maurois ho označil za Proustovho zvestovateľa.

Kto sa teda zamýšľa pustiť po stopách vikomta de Chateaubriand, potomka grófa de Combourg, predchodcu francúzskeho romantizmu, ministra zahraničných vecí či vyslanca, ktorý sa narodil v starom režime a prežil všetky politicko-historické zvraty prvej polovice devätnásteho storočia (revolúciu zavŕšenú Napoléonovým cisárstvom, obdobie Restaurácie a vlády Bourbonovcov, revolúciu tridsiatych rokov a Júlovú monarchiu Louisa Philippa), nemal by obísť túto čitateľsky príťažlivú biografiu zachytávajúcu jeho osudy na pozadí pohnutých udalostí.

FRANÇOISOVI MAURIACOVİ
na dôkaz vrúcneho priateľstva

Úvodná poznámka

Zoznam hlavných diel a článkov, ktorých som sa pridŕžiaval, nájde čitateľ na konci knihy. Rád by som sa poďakoval všetkým nebohým Chateaubriandovým priateľom, čo mi pomohli svojimi radami. René Doumic ma ako prvý nabádal, aby som napísal tento životopis a potom z neho čerpal námety na prednášky, ktoré odzneli v Société des Conférences. Keď sa mi podarilo zrealizovať načrtnutý projekt, spomínané prednášky si získali nadšených poslucháčov aj z radov mnohých členov Société Chateaubriand, najmä Monseigneura kanonika Arthura Mugniera, psychiatra Dr. Henriho Le Savoureuxa, mademoiselle Hélènu Darembergovú, profesora Georgesu Collasa, Georgesu Mouliniera, Reného Helleua; veľmi som si vážil ich pripomienky a vzdávam vďaka ich vedeckej erudícii. Grófka de Durfort, rodená Sibylle de Chateaubriand, ma láskavo oboznámila s archívom combourského hradu, grófka d'Andlau, rodená Béatrix Le Marois, mi pomohla zostaviť chronológiu, Jeho Eminencia Jean Pozzi mi zadovážil dokumenty z archívu Ministerstva zahraničných vecí. Gróf Alexandre de Laborde ma zasvätil do svojich rodinných spomienok, Marcel Duchemin mi v pravej chvíli dovolil nazrieť do korektúr svojej znamenitej knihy. A v neposlednom rade mi ako vždy pomáhala manželka, moja najcennejšia spolupracovníčka.

A. M.

Prvá kapitola

DETSTVO A MLÁDENECTVO

Dostal som do vienka nadbytočnú životaschopnosť.

CHATEAUBRIAND

I. Seigneuri, zemanía a korzári

Neďaleko bretónskej vesky Guitté sa uprostred šírých polí vyníma stará masívna kamenná stavba, ktorá sa už síce premenila na obyčajnú usadlosť, ale notári spred dvesto rokov ju v úradných listinách ešte úctivo nazývali vidiecke sídlo alebo Château des Touches. Začiatkom osemnásteho storočia v ňom žil messire François de Chateaubriand, „vysokorodý a mocný seigneur holubníka, žabiarne a králikárne“. Jeden z jeho predkov Brien I. sa aktívne zapojil do bitky pri Hastings. Neskôr zas Geoffroy de Chateaubriand sprevádzal Saint-Louisa na krížových výpravách. Chateaubriandovcov spájala dvojnásobný príbuzenský pomer s anglickým kráľovským rodom, raz sa spríbuznili so španielskou kráľovskou rodinou a trikrát so slávnym rodom Bertranda du Guesclin, grófa de Longueville. Medziiným spravovali Bretónske štáty a stali sa rukojemníkmi francúzskych kráľov. Aj najmladší člen rodiny sa mohol pochváliť prekvapujúcim počtom slávnych predkov v dvoch líniiach, ale viacerí na tomto svete vlastnili iba kúsok poľa neschopného ich užiť.

To bol aj prípad François de Chateaubriand, ctihodného seigneura de Villeneuve des Touches. Keď v roku 1729 odišiel na večnosť, dve tretiny jeho skromného majetku pripadli podľa bretónskych obyčajov najstaršiemu synovi, rabelaisovskému kňazovi, ktorý sa stal vidieckym farárom; zvyšní traja synovia si rozdelili tisícstošesťdesiatšesť libier renty. Za takých mizerných okolností si mohli šľachtickí potomkovia z vidieka vybrať len z dvoch možností; jedni sa vracali k pluhu a „po niekoľkých pokoleniach splynuli s ľudovými vrstvami“, druhí sa vydávali do sveta. René-Auguste, najstarší z troch mladších bratov Chateaubriandovcov, si zvolil more. Chcel slúžiť ako dôstojník na kráľovských vojnových lodiach, ale nepochádzal z dostatočne zámožnej rodiny, čo by si mohla dovoliť dlhší čas mu uhrádzať štúdiá v Breste alebo sa obrátiť na vplyvných protektorov na úradoch, aby mu vystavili diplom. Nijakej bretónskej rodine však nechýbali medzi rejdármi na armorickom pobreží príbuzní alebo priatelia. René-Auguste sa vybral hľadať šťastie do Saint-Malo.

Saint-Malo, bohaté kamenné mestečko zovreté na svojom ostrovčeku

medzi majestátnymi násypmi, patrilo okolo roku 1740 k čulým, prekvitajúcim a neohrozeným centrám. Obchod v ňom pripomínal pokrvné príbuzenstvo s vojenským konfliktom. Korzár, zákonný pirát, ktorý dostal povoľovací dekrét priamo od štátu, číhal na nepriateľské lode, takmer vždy pochádzajúce z Anglicka, vzápätí na ne útočil, ak náhodou neboli náležité ozbrojené, a celá korisť prepadávala v prospech rejdárov. Newfoundlandan, ktorý na pohľad vyzeral ako pokojný rybár loviaci tresky, často sa dostával do sporu s Angličanmi, ktorí nesmierne lipli na svojich právach na rybnaté plytčiny. Obchod s negrami, ktorý nepredstavoval priveľké riziko, spočíval v honbe na černochove na guinejskom pobreží a v ich následnom predaji plantážnikom na francúzskych ostrovoch v Amerike.

René-Auguste de Chateaubriand sa venoval tejto trojakej činnosti. Bol plavčíkom, začínajúcim námorníkom a pobočníkom, ľahko si teda „možno domyslieť jeho potlačovanú zlosť a zatáté päste na stráži, keď si uvedomil, že sa pretĺka životom s nízkymi hodnotami, v službách kupcov, hoci jeho predkovia riadili lode v Bouvines a preberali hlavné velenie nad bretónskymi eskadrami“. Keď dovŕšil dvadsaťosem rokov, stal sa kapitánom, dostával podiely zo zisku a naďalej si uplatňoval právo brávať na loď vlastný náklad, čiže tovar, s ktorým výlučne sám obchodoval. Na jednej výprave ku guinejskému pobrežiu určil kapitán de Chateaubriand za hlavného kormidelníka svojho brata Pierra, neskoršieho seigneura du Plessis. Šlo o bežný kšeft, ktorým sa neporušoval nijaký zákon, a tak nie div, že obaja mladší bratia z aristokratickej rodiny sa mu legálne venovali. „Obchod s černochove sa nepovažoval za pokútny, dokonca ho podporovala aj svetská vrchnosť, a kráľ povýšil do šľachtického stavu nejedného lodiaru, ktorý sa ním zaoberal.“ Loď *Apolon*, ktorej velil rytier René de Chateaubriand, na tejto výprave prevážala v podpalubí štyristoštrnásť černochove; počas plavby prišiel iba o šesťnásť negrov, čo sa dá pokladať za pozoruhodný úspech, keďže priemerná strata sa pohybovala od piatich do tridsiatich percent.

V roku 1753 sa kapitán oženil. Niekoľko míľ od jeho rodnej usadlosti v Touches žila pri vsi Plancoët stará šľachtická rodina Bedéeovcov, ctihodných seigneurov de La Bouëtardaye, ktorá sa mohla pochváliť oslnivou vzdelanosťou. Messire René de Chateaubriand si vzal urodzenú demoiselle Apollinu Jeannu Suzannu de Bedée. Táto dvadsaťsedemročná

„temperamentná a životaschopná, nadaná a vzdelaná“, ale aj „drobná, čiernovlasá a škaredá“ dievčina s uhladenými spôsobmi bola horlivou čitateľkou François de Salignac de la Mothe-Fénelon, Jeana Racina a Marie de Rabutin-Chantal, markízy de Sévigné. Po svadbe absolvoval René de Chateaubriand ešte niekoľko ciest a v roku 1757 sa stal rejdárom v Saint-Malo. Napriek namáhavým plavbám a neistému obchodu s negrami zbohatol nezvyčajne rýchlo, aj keď musel nakupovať tovar, vyberať bavlnené látky a sklené výrobky, dozerat' na náklad i staviteľov lodí a odhadovať cenu plachetnice. Ako skúsený, málovravný, obratný a chladnokrvný muž s obchodným duchom zručne spravoval svoj podnik a za tridsať rokov zarobil približne šesťstotisíc libier.

Peniaze však boli v očiach tohto lúpežného rytiera nanajvýš prostriedkom; nesmierne ho ponížovala bieda, ktorú trela jeho rodina, vrúcne si teda želal opätovne vydobýť pre svoj rod náležité postavenie a úctu, čo mu prináležali. Len čo zmajetnel, zameral sa výlučne na kúpu hradu a pôdy; majetok Chateaubriandovcov, ktorý prešiel do vlastníctva rodiny Condéovcov, síce nemohol získať späť, ale smel si dožičiť Combours, krásnu feudálnu pevnosť, ktorú dostal po sobáši do daru maršal Emmanuel-Félicité de Durfort, vojvoda de Duras, a rozhodol sa jej zbaviť. A tak rejdár kúpil v roku 1761 Combours za horibilnú sumu tristoštyridsaťtisíc libier. Vlastníctvo štyroch veží, spojené so šľachtickými titulmi grófa de Combours, ctihodného seigneura de Gaugres i ďalších miest, a istota, že jeho prvorodený syn zdedí toto nádherné panstvo a všetky zvučné predikáty, nepochybne spôsobili hrdému, prudkému a smutnému mužovi hlboké zadostučinenie.

René-Auguste de Chateaubriand a Apolline de Bedée splodili dohromady desať detí. Štyri z nich vypustili dušičku ešte v útlom veku a šesť prežilo; prvorodený syn Jean-Baptiste, dedič titulu a hradu, štyri dcéry Marie-Anne, Bénigne, Julie, Lucile a napokon druhý a zároveň najmladší syn François-René, ktorý prišiel na svet štvrtého septembra 1768, na rozhraní života a smrti, v deň, keď sa staré chatrče pri hradbách chúlili pred kvíliacou a zúriacou víchricou.

Bolo by čírym nerozumom vychovávať cintľavé dieťa v Saint-Malo; matka ho teda zverila do opatery vidieckej dojke, v kraji Bedéeovcov, v Plancoëte. Prvá dojka zanedlho stratila mlieko; keď druhá videla, ako dieťa chradne, zverila ho pod ochranu Bohorodičky, nahrubo otesanej

žulovej sochy, ktorú ľudia v kraji nazývali Notre-Dame-de-Nazareth. Prostá stvora sa zaprisahala, že dieťa bude na počesť Panny Márie nosiť iba modré a biele šatočky až do siedmich rokov. François-René ostal nažive a prvé tri roky strávil práve v úchvatnej vieske, ktorá mu utkvela v spomienkach ako „sídlo šťastia“. Klinom dvoch zalesnených výškov pretekala malebná riečka Arguenon. Bénigne-Jeanne de Ravenel de Boisteilleul de Bedée, láskavá stará dáma, odchovankyňa chýrneho saint-cyrského dievčenského penzionátu, bývala so svojou sestrou, Suzannou Émilieu de Ravenel de Boisteilleul, v jednoduchom dome dominujúcom terasovitej záhrade, kde sa hrával jej vnuk. Neďaleko, na Route de Lamballe žil v Château de Monchoix ujec Antoine-Bénigne Bedée, ctihodný seigneur de Plancoët, pre tučnotu prezývaný Bedée Artichaut, ktorý bezstarostne prejedal svoju peňažnú hotovosť i rentu. Mal tri dcéry Charlottu Suzannu, Mariu Annu, Floru Annu Mariu a jediného syna Annibala Josepha, grófa de La Bouëtardais, „čo sa spoločne delili o jeho rozjasené srdce“. V monchoixskom zámku sa hralo, tancovalo, spievalo, radovalo od rána do večera. Prechod z takého príjemného prostredia do pochmúrneho otcovského domu znamenal pre chlapca nezanedbateľnú zmenu.

Keď sa trojročný François-René vrátil domov, jeho otec už sídlil v combourskom hrade a pozvoľna zanedbával rejdárstvo, kým jeho matka vzdelaná, zbožná a sčasti ľahkomyselná žena, ktorá vyhľadávala spoločnosť a obľubovala politiku, zdržiavala sa v Saint-Malo na Place Saint-Vincent v priestrannom paláci, ktorého prízemie zaberali kancelárie podniku Chateaubriandovcov. Očividne uprednostňovala prvorodeného syna Jeana Baptista, takže najmladší „Fanchin“ (alebo Rytier, ako mu začali hovoriť) sa cítil odstrčený. Apollinu de Bedée od samého začiatku sužovala manželova mrzutosť. „Zmocňovala sa jej taká stiesnenosť, že spočiatku nenútená a veselá žena pozvoľna upadala do melanchólie.“ Musela mlčať práve vtedy, keď by rada prehovorila, za skrivodlivosť sa teda odškodňovala počas manželovej neprítomnosti. Od rána do večera sa ponevierala po úzkych uličkách a vymetala salóny v mestečku, kde rejdárske rodiny udržiavali dôverné vzťahy. Doma si vylievala iba žľ z samozrejmej obeťou jej zlosti a výčitiek po návrate býval syn Rytier.

Prostoreký a vyzývavý chlapec výbušnej povahy, utekal z domu a hrával sa so saintmalojskými výrastkami na sillonskej hrádzi. Domov sa vracal neskoro večer v roztrhaných šatách, s ufúľanou tvárou a jeho

matka neraz zdúpnela: „Aký si škaredý!“ Bola dosť roztržitá a nevnímala, že vyzerá ako šklban medzi svojimi kamarátmi hrdými na nový odev a nesmierne trpí, lebo nikdy nemá ani centík, aby si takisto mohol kúpiť nejaké hračky a sladkosti. Nešlo o nijakú tragédiu, ale jestvuje zanedbateľný zármutok a utrpenie v šiestich rokoch? Keď sa gróf de Combours na niekoľko hodín ráčil odpútať od svojho panstva a zavítal do Saint-Malo, vypočul si na adresu najmladšieho syna fúru sťažností a neokrôchane poznamenával, že všetci rytieri de Chateaubriand boli vagabundi, opilci a hašterivci. „Otcove poznámky ma strašne rozhorčovali, hoci som ešte nevyrástol z chlapčenských nohavíc“, napísal neskôr François-René. „A keď matka vzápätí korunovala svoje tirády chválorečou na môjho brata, ktorého nežne nazývala hrdina Cato, zrazu som cítil, že by som naozaj dokázal popáchať všetko zlo, čo mi prišla za golier.“ Zbožňovaný najstarší brat navštevoval kolégium a staršie sestry sa hanbili za takého špinavého a otrhaného uličníka. Najmladšiemu členovi rodiny preukazovala akú-takú láskavosť jedine stará slúžka Villeneuvečanka, ktorá ho potajme krmila maškrtami, a najmladšia sestra Lucile, lebo sa cítila rovnako opustená.

„Skúste si predstaviť drobnú, chudú dievčinku, na svoj vek príliš vysokú s dlhými klátivými rukami a ustráchaným výzorom, ťažko sa vyjadrujúcu a neschopnú čokoľvek sa naučiť, oblečte ju do šiat šitých na odlišnú postavu, stiahnite jej prsia drapľavým živôtikom, zadierajúcim sa jej do kože a spôsobujúcim bolestivé odreniny, vystužte jej krk kovovým obojkom potiahnutým hnedým zamatom, vyčesťte jej vlasy na temeno hlavy, zopnite ich, uväznite do čierneho plátenného čepca a uzriete poľutovaniahodné stvorenie, ktoré ma ohromilo, keď som sa vrátil pod rodičovskú strechu.“ Lucilu ponižovali a urážali ešte väčšmi než jej malého bračeka; hoci bol od nej o štyri roky mladší, rozprestrel nad ňou ochranné krídla. Keď oboch súrodencov poslali z domu k dvom krívajúcim a hrbatým stareňám, ktoré ich učili čítať a už na prvých hodinách Lucilu zahriakovali, malý divoch sa na ne vrhol a zaryl im nechťami do tváre. Tak sa obaja najmladší súrodenci od samého začiatku vzájomne delili o svoje síce nepatrné, ale zato páľčivé krivdy.

Sedemročný François-René slávnostne predstúpil pred Notre-Dame-de-Nazareth, aby ho sprostila sľubu. Zúčastnil sa na svätej omši v plancoetskom opátstve, ktorú dala rodina odslúžiť, a tento obrad, kde sa cítil

ako hrdina, naňho mocne zapôsobil. Prior spomenul v slávnostnom príhovore príbeh Geoffroya de Chateaubriand, ktorý sa kedysi vydal so Saint-Louisom na krížovú výpravu, a podotkol, že François-René sa jedného krásneho dňa podistým vyberie do Palestíny ako jeho slávny predok a vzdá vďaku Bohorodičke, ktorá mu zachránila život. V Plancoëte sa chlapec znovu stretol s milovanou Bénignou Jeannou de Bedée, odetou v plisovaných šatách a v čipkovanom čepci s dlhými stuhami, ktoré si uväzovala pod bradou. Vypočul si hromadu zaujímavých historiek z kráľovského dvora Louisa XIV. a piesne v interpretácii jej sestry Suzanny Émilie de Boisteilleul, čo sama zložila. Jedna z nich sa začínala veršom: „Miloval krahulec peničku...“ Ten čudesný dravec mu nešiel do hlavy. Ujec Antoine-Bénigne Bedée sa s „nevyčerpateľnou bujarosťou“ naďalej prejedal v Monchoix. Po záplave výčitiek na Place Saint-Vincent sa v monchoixskom zámku „plnom radovánok a rozruchu“ cítil ako v raji.

François-René de Chateaubriand sa zanedlho znovu vrátil do Saint-Malo. S radosťou zapadol do úzkych uličiek zaváňajúcich lúhom a dechtom, do pootvorených skladov s navŕšenými stohmi bavlny a debnami skleneného tovaru, medzi svojich odvážnych kamarátov oddávajúcich sa nebezpečným hrám na sillonskej hrádzi. Saintmalojské deti nedbali na zachmúrenú oblohu, premávali sa na chodúľoch uprostred rozbúrených vĺn a s nadšením prijímali búрку. Chateaubriand si obľúbil morskú vodu, „svoju prvú varovkyňu, svedkyňu jeho prvých krokov, čo v ňom vzbudzovala počiatočnú vášeň a upokojovala jeho prvé búrlivé prejavy“, ktoré zbožňoval až do posledného dychu. Nadosmrti si vštepil do pamäti saintmalojskú katedrálu cez vianočné sviatky, keď starí námorníci kľáčali na kolenách a mladé ženy pri dohárajúcich sviečkach predčitovali z modlitebných knížiek, kým prudká víchrica, lomcujúca vitrážami na bazilike, rozochvievala klenby chrámovej lode.

Nesmierne rád nečinne vysedával na pláži a „pozoroval vtáčky v modravých diaľavách“ alebo sa díval na hmlu, poháňanú vetrom a zahľujúcu čierne rozložené skaly na ostrove Grand-Bé. Neposedný chlapec však nesníval pridlho; len čo zbadal kamaráta, povedzme uličníka Gesrila, ktorý býval na Place Saint-Vincent nad Chateaubriandovcami a neraz vychrstol starším sestrám za krk vodu z hrnca, keď vyšli na balkón, alebo bratranca Armanda, syna kapitána Pierra de Chateaubriand,

znovu sa púšťal do nejakých čertovín, ktoré desili bojazlivé slúžky. Domov sa chlapci vracali až večer; v salóne, kde sa vynímali pohovky potiahnuté žltým damaskom i kreslá pokryté zlatožltým prúžkovaným utrechtským zamatom, sedávala Apolline de Chateaubriand, zanietená frondistka nespokojná s politickou situáciou a hlásiaca sa k bretónskemu vodcovi hnutia parlamentnej frondy Louisovi de Caradeuc de La Chalotais, a dojímavým hlasom upozorňovala svojich hostí, že ženičky na saintmalojskej tržnici odmietajú predávať platesy a kambaly stúpencom bretónskeho guvernéra Emmanuela Armanda de Vignerot du Plessis-Richelieu, vojvodu d'Aiguillon. Villeneuvečanka sa zvyčajne utiahla do svojej podkrovnej izbičky, líhala si na biedne lôžko pod vetchú prikrývku a dieťa zaspávalo ukolísané hukotom spenených vln, stúpajúcich a zase klesajúcich v monotónnom pravidelnom rytme.

II. Bretónske kolégiá

René de Chateaubriand, ktorý sa utiahol na hrad, dal v máji 1777 priviesť svoju rodinu do Combourgu. Jeho manželka, drobná čiernovláska sa chtiac-nehtiac musela zmieriť s odchodom zo Saint-Malo. Urodzených členov rodiny odvážal pozlátený koč, hodný rozprávkového markíza de Carabas, ťahaný záprahom ôsmich koní vystrojených ako španielske mulice, ktorý nakoniec dorazil pod combourskú arkádu. Za prvou bránou vošla ekvipáž s veselo cvendžiacimi zvončekmi na priestranné trávnaté nádvorie; v pozadí „medzi majestátnymi stromami hustého lesa ožiarенého zapadajúcim slnkom, týčil sa masívny, strohý a pochmúrny feudálny hrad“. Štyri veže „rozmiestnené ako kolesá na voze“ navzájom prepájali ozdobné striešky pripomínajúce postelňé baldachýny; špicaté strechy trónili na cimburí „ako čepce na gotickej korune“. Masívnu pevnosť len kde-tu osvetľovali mrežované okienka na maurský spôsob, ktoré sa vyslovene strácali v hrubočizných múroch. François-René de Chateaubriand jakživ nevidel takú nádhernú a zároveň príšernú tvrdzu. Monchoixský a bouëtardaiský zámok vyzerali v porovnaní s com-

bourským hradom ako úbohé barabizne; nadúval sa teda pýchou, že je synom majiteľa takého rozľahlého panstva, a pocítil „strašnú radosť“.

Padací most nahrádzalo schodište, pôsobiace nevýrazným dojmom a vedúce do strážnice. Gróf de Combours vítal rodinu z najvyššieho stupienka. „René de Chateaubriand bol vysoký a chudý, mal orlí nos, úzke bledé pery a vpadnuté modrozelené oči.“ Keď sa nazlostil, „metal iskrivými zrenicami, ktoré zasahovali ako gulky“. V deň „príchodu celej rodiny do slávnej usadlosti, však miernil svoju zvyčajnú náladovosť“. Nasledujúce dva týždne deti objavovali hrad i park, točité schody, tajné chodby, maurské veže, rybník, v ktorom sa odrážali vysoké stromy za štebotu vtáčeniec i jarne kvety a prežívali čarovné dni. Combours im pripadal ako strašidelný zakliaty zámok. Vari im nerozprávali, že v ňom blúdievajú príznaky a najmä duch niekdajšieho seigneura s drevenou nohou, ktorého všade sprevádza kocúr? François-René, z ktorého chcel otec vykreslať dôstojníka kráľovského námorníctva, musel sa zanedlho pustiť do seriózneho štúdia v najbližšom, teda montdolskom kolégiu, kam ho zapísal napriek hojne preliatym slzám.

Šlo o nevelké kolégium obklopené dvorom a ihriskom, ktoré viedli niekoľkí duchovní v dvoch budovách postavených do pravého uhla a obkolesených stromami. Rytier de Chateaubriand sa dovtedy nevenoval sústavnému štúdiu, až montdolskí profesori v ňom odhalili veľmi nadaného žiaka. Vďaka neobyčajne chápatému duchu a priam zázračnej pamäti exceloval nielen v matematike, ale i v latinčine. Latinská veta sa v jeho písomnom prejave tak prirodzene premieňala na pentameter, že profesor abbé Julien Egault ho opuncoval právlastkom Elegik, ba neskôr ho akiste nazval Rétorom. Spočiatku François-René nesmierne trpel v kruhu svojich kamarátov ako predtým v Saint-Malo, že ako jediný nosí najhorší odev a nedostáva pravidelné vreckové, ale pomaly si všetci zvykli, vážili si jeho odvahu a oceňovali výbušnú povahu, ktorá v krajnom prípade vyúsťovala do vzbury, keď ho chcel niektorý učiteľ potrestať. Tento bystrý riešiteľ úloh obľuboval hry a veľmi rýchlo sa stal stredobodom pozornosti pre svoje prirodzené osobné čaro, hoci nebol „tyranom ani otrokom“.

V montdolskom kolégiu strávil štyri užitočné roky a dosiahol klasické vzdelanie. Na sklonku tamjšieho pobytu ho zaskočila predčasná puberta. Prežíval obdobie, keď sa v ňom prebúdza nepochopiteľná žiadza

a keď sa usiloval prísť na koreň všetkým tajom, čo ho znepokojovali i nadchýnali. Nežil v blízkosti dievčat, ktoré nevedomky vzýval, hľadal v básňach, v románoch, ba i v svätých knihách, a predsa sa celý rozochvel, keď sa na niektorej strane stretol s pôžitkárskeým slovom; neraz ním zmietali silné emócie.

„Náhodou sa mi priplietli do rúk dve úplne odlišné knihy, nevybrúsený *Quintus Horatius Flaccus* a príbeh *Povrchne odbavených spovedí* (od Aurelia Augustina Hipponensisa). Obe tieto diela vo mne zanechali neuveriteľný myšlienkový zmätok; predtým mnou sa nečakane vynoril čudessný svet. Na jednej strane som vytušil tajomstvo nepochopiteľné v mojom veku, celkom iný život v porovnaní s vlastným, pôžitok mimo hier, do ktorých som sa zapájal, neznáme čaro v druhom pohlaví, z ktorého som poznal iba matku a svoje sestry; na druhej strane mi príšery, vládciace ťažké reťaze a chrliace ohnivé plamene, zvestovali večné muky za jeden jediný utajený hriech.“ „Rozoberal som štvrtú knihu *Eneidy* a čítal *Telemacha*; odrazu som v Didone a Eucharide odkryl krásy, čo ma uchvátili; vzápätí som neobyčajne citlivo vnímal harmóniu tých nádherných veršov a antickej prózy. Jedného krásneho dňa som tak horlivo a plynne preložil Lucretiovo *Aeneadum genitrix hominum divumque voluptas*, až mi abbé Egault vytrhol báseň a odkázal ma na grécku gramatiku. Zmocnil som sa jedného Albia Tibulla; keď som dospel k jeho *Quam juvat immites ventos audire cubantem*, akoby tie pocity rozkoše a melanchólie sčista-jasna odhalili moju vlastnú prirodzenosť. Odvtedy som nedokázal odpútať pozornosť od kníh Jeana Baptista Massillona, obsahujúcich kázne o Hriešnici a Márnotratnom synovi. Dovolili mi v nich listovať, lebo vôbec netušili, čo v nich nachádzam. V kaplnke som kradol nespálené zvyšky sviečok a v noci si potajomky čítal prítiaživé opisy zmätenej duše, zaspával som mumľajúc nesúvislé vety a vkladal do nich nehu, rytmus a čaro spisovateľa, ktorý bravúrne preniesol racinovský ľubozvuk do prózy... Ak som neskôr v podstate verne vykreslil rozmanité duševné poryvy spojené s kresťanskými zásadami, som presvedčený, že za tento úspech vďačím len a len náhode, ktorá mi umožnila v jednom okamihu spoznať dve protirečivé stránky.“

Ako trinástročný objavil v kázňach ostrý nesúlads, kde sa miešala predstava zmyselného šťastia s vidinou hriechu, tak ako v latinských elégiách disonancie spájajúce rozkoš s melanchóliou súvisiacou s pomínelou

blaženosťou. Pred svätým prijímaním v Mont-Dole váhal až do poslednej chvíle so spoveďou zo svojich snov, ale v okamihu, keď mal už-už dostať rozhrešenie, zastrašil ho príznak múk hroziacich po povrchne odbavenej spovedi a zo všetkého sa úprimne vyznal. Superiora nevýslovne vydesil zmyselný a vrúcny charakter, ktorý pred ním nečakane odhalil. Vytušil, aké vášne budú zmietat' jeho žiakom a vopred sa oňho obával. Tak či onak, François-René na druhý deň pristúpil k svätému prijímaniu s náležitou úctou. „Počas obradu som sa ako zvyčajne hanbil; moje kvety a šaty sa nedali porovnávať so slávnostnými odevmi a kyticami mojich spolužiakov. Ten deň však patril Bohu, všetko sa konalo v Božom mene. Dobré viem, v čom spočíva viera; ozajstnú prítomnosť obete v oltárnej sviatosti som vnímal rovnako citlivo ako prítomnosť matky, čo stála vedľa mňa. Keď mi kňaz položil hostiu na jazyk, akoby ožiaril celé moje vnútro.“

Cez prázdniny sa s radosťou zvítal s malým combourským svetom. René de Chateaubriand starol a pristupoval k svojim vazalom ako náročný hašterivec. Keďže dlho nesmel uplatňovať feudálne privilégia, hodlal znovu zaviesť tie najprekonanejšie a najvýstrednejšie dane, napríklad pár bielych rukavíc, ktorý combourskému seigneurovi povinne odovzdávali Montdolčania, alebo veľkonočný koláč s piatimi mincami, čo odvádzali na Turíce québriackí farníci. V deň niektorých trhov nútil svojich vazalov, aby sa chopili zbraní a pomáhali mu násilím vyberať mýtné poplatky na hlavu každého dobyťčat'a, od nepamäti patriace grófum de Combours, čo v priaznivých rokoch vynášalo až šesťdesiat alebo osemdesiat tisíc libier. Synovi, ktorý prejavil záujem o koňa, aby sa mohol preháňať po lesoch, odvrkol, že dôstojník námorníctva sa má vyhupnúť iba na palubu lode. Dvom starším dcéram Marii Anne a Bénigne zinscenoval v jeden a ten istý deň sobáš s fougèreskými šľachticmi, grófom Jeanom Josephom Geffelotom de Marigny a grófom Jeanom Françoisom Xavierom de Québriac. O niečo neskôr, v roku 1782 sa najkrajšia a najmilšia zo všetkých dcér Julie takisto vydala za fougèreského aristokrata, grófa Annibala Pierra François de Farcy de Montavalon, kapitána condéskeho pluku. Čoskoro si všetky tri sestry upevnili vplyv v malej spoločnosti Fougères a chystali sa do nej uviesť svojich podivných mladších súrodencov. Občas táborili v okolí Combours vojenské oddiely alebo sa tam cestou do Štátov zastavovali bretónski šľachtici. Zás-

luhou nečakaných hostí, rozprávajúcich o versaillskom a parížskom dvore, mladý Rytier nejasne šípil, že jestvuje úžasný vzdialený svet, úplne iný v porovnaní s Bretagnou. Na úsvite sledoval zasneným pohľadom jazdcov vzdáľujúcich sa po hrádzi rybníka. Keď sa prázdniny skončili, musel sa sám vychystať na odchod.

Otec sa po skúsenostiach v montdolskom kolégiu rozhodol poslať ho k renneským jezuitom, ktorí dôkladnejšie vyučovali matematiku a mali ho pripraviť na námornícke skúšky. Jezuiti prijímali na štúdium tisíce žiakov, a tak sa Rytier de Chateaubriand znovu stretol s niekoľkými starými priateľmi, medziiným s kamarátom Gesrilom zo Saint-Malo. Nepokojné prostredie ochromilo jeho vieru; nedostatok času a osamotených miest mu zabráňovali rozjímať. V matematike však zaznamenal rapidný pokrok. François-René mal jasného a bystrého ducha, čo ho predurčovalo na sľubnú dráhu námorného alebo ženijného dôstojníka. Naďalej ostával postrachom a spolustrojcom všetkých huncútstiev, tak ako v Saint-Malo a v Mont-Dole, keď však prišiel rad na trest, nechýbala mu statočnosť a úprimnosť.

V Rennes pobudol dva roky. Po Juliinej svadbe, ktorá mu poskytla jedinečnú príležitosť prvý raz uzrieť zblízka krásnu ženu, čo nepatrila do rodiny, Thérèse Josèphu de Moëlien de Trojolif, „životaschopnú, štíhlu dievčinu so spôsobi Amazonky“, odišiel do Brestu s úmyslom získať diplom aspiranta, ale v tejto ctižiadostivosti zlyhal; ostal takzvaným „souponom“, ako sa v Breste hovorievalo vzdychajúcemu mladíkovi, ktorý v Paríži neabsolvoval riadne štúdium. Jeden ujec, ctihodný seigneur Jean-Baptiste-Joseph-Eugène de Ravenel de Boisteilleul, príbuzný z matkinej strany a kapitán lode ho predstavil hostom pri stole a odporučil mu učiteľa šermu, kreslenia a matematiky. V Breste zase vyhľadával samotu a prebodával zrakom modravé diaľavy, pozoroval davy námorníkov, colníkov i galejníkov a obdivoval prístavný ruch, signály pevností, šalupy pristávajúce na brehu a vzápätí sa od neho vzdáľujúce. Navôkol sa ponevierali námorníci, čo sa vychvaľovali svojimi cestami a dobrodružnými výpravami. Moreplavec Jean François de Galaup, gróf de La Pérouse, sa chystal vyplávať a bdel nad mužstvom svojich fregát. „Všetkých som počúval, na všetkých hľadel a neprehovoril ani slova, ale večer som nemohol zaspať, strávil som celú noc, v duchu zvädzajúc boje alebo objavujúc neznáme končiny.“

Jedného dňa, keď sledoval návrat víťaznej eskadry, zavesil sa mu na krk akýsi dôstojník. Spoznal Gesrila, ktorý sa ranený vracal domov. Táto okolnosť v ňom podnietila túžbu takisto navštíviť rodinu. Naozaj sníval o kariére námorného dôstojníka? Nebol si načistom. More a ďaleké cesty ho síce neprestajne lákali, v srdci však cítil, že by nedokázal počúvať rozkazy; navyše už prekročil prípustnú vekovú hranicu, lebo včas nezískal diplom. Jedného krásneho rána odišiel do Combourgu, kam nečakane vletel „ako blesk“, keďže o svojom zámere neupovedomil ujca, nenapísal rodičom a nikoho nepožiadal o dovoľenie. „Hundrajúca matka ma vrúčne pobožkala a sestra Lucile ma privítala s radostným jasotom.“ Lahostajný otec len mlčky kývol hlavou, čím názorne vyjadril nepatrný význam, aký prikladal najmladšiemu synovi. Veď čo mohol očakávať od chlapca, ktorý zrazu vyhlásil, že uprednostnil duchovný stav? Podvolil sa jeho želaniu a zapísal ho do dinanského kolégia, aby dokončil humanitné štúdium.

V Dinane sa Chateaubriand potuloval po lúkach lemujúcich Rance, zamýšľal sa utopiť v rieke a vypracovával podľa príkazu profesora Duhamela latinské a hebrejské úlohy. Jedny prázdniny trávil v Plancoëte, druhé zas v Combourgu. Prežíval síce veľmi príjemné chvíle, ale v hĺbke srdca už nepocitoval túžbu stať sa kňazom alebo námorníkom. Pobyt v Combourgu postupne predlžoval a zanedlho tam aj natrvalo ostal, lebo otec považoval za úspornejšie neposielat' ho z domu preč.

III.

Lucilin rok

V combourskom hrade odjakživa panovala pochmúrna atmosféra, ale v roku 1784 doliehala na rodinu ešte ťaživejšie. Gróf de Chateaubriand dovŕšil šesťdesiatšesť rokov a hrozila mu paralýza; roztriasla sa mu ruka a vypovedala poslušnosť; cítil, že pomaly dokonáva, umáral sa výčitkami, že viedol odsúdeniahodný život, vlastne nič nespravil pre rodinu a jej meno, ako vravieval, celé dni trávil za svojim písacím stolom, na ktorý dopadal cez okienko v masívnom múre slabý lúč svetla, hľbal nad rodo-

kmeňom ozvlášťujúcim kozubový obklad a bojoval so svojimi vazalmi alebo susedmi za svoje práva. Z lakomstva si zamykal do skrine vo svojej izbe „vedľa strieborného riadu z *Tisíc a jednej noci* a oslňujúcich odevov homoľu cukru a sviečku“. Starnúca madame de Chateaubriand myslela len na pobožnosti a na šesť týždňov, ktoré jej prísny manžel dovolil každoročne stráviť v Saint-Malo. Tri staršie dcéry žili vo Fougères; Bénigne prišla o prvého manžela, grófa Jeana François Xaviera de Québricac, a chystala sa vydať za vikomta Paula François de La Celle de Chateaubourg.

Jedine Lucile naďalej bývala pod jednou strechou s rodičmi. V dvadsiatke oplývala zvláštnou, nefalšovanou krásou, hoci jej bledá tvár lemovaná čiernymi vlasmi i pohľad „plný smútku a ohňa“, ktorý navôkol upierala, odzrkadľovali štipku teatrálnosti. Istotne by sa bola zapáčila niektorému fougèreskému aristokratovi ako jej sestry, ale „desila sa mužov i života“, zaradom ju stíhali šťastí aj pomyselné nešťastia, a tak si želala odísť do kláštora. Rodičia sa postarali, aby ju prijali za členku šľachtickej kapituly v Argentière, čo jej vynieslo slušnú prebendu a titul grófkы, takže ju v Combourgu obradne nazývali „madame kanonička“ alebo „grófkы Lucile“. A márnotratný syn si vyslúžil prívlastok „monsieur Rytier“.

Každý večer sa v rozľahlej pevnosti, postavenej pre stotinu zbrojnošov, roztratili štyria členovia rodiny a niekoľkí sluhovia. Starý gróf, notorický samotár, vyduril syna do vežičky a svojho komorníka do podzemnej kobky. Mladý Rytier musel cestou do izby, kam viedlo točité schodište, obísť ochodzu lemovanú cimburím, odkiaľ mal nádherný výhľad na ligo-tajúcu sa vodnú hladinu a vrcholce stromov. Keď na strechách veží kvílil vetrisko a zovšadiaľ sa ozývali húkajúce sovy, nočná obchôdzka ho mohla vydesiť, ale napodiv mu nenaháňala strach. Stačilo, aby otec poznamenal „Vari by sa monsieur Rytier nezľakol?“, a v mihu zažehnal strašidelné príšery.

V duši sa mu usadila „česť osamotená ako feudálne sídlo uprostred bretónskej pustatiny“. Z combourského cimburia dovidel aj na biedne chatrče obyvateľov; chudobný ľud žijúci v špine a príserne zanedbané cesty nevýslovne pohoršili Angličana Arthura Younga, keď cestoval územím Francúzska. Dlhovlasí nevoľníci v kožených kabátcoch a „divý otrokár prepadajúci melanchólii“, ktorý na nich pozeral z výšky zemepanských veží, nemali nič spoločné okrem vzájomnej nenávisti. Ani

François-René de Chateaubriand sa do konca života nezbavil určitej odmeranosti, neústupnosti a pýchy.

Keby sa obaja najmladší súrodenci opovážili priblížiť k otcovi, možno by si vzájomne porozumeli, lebo tie tri precitlivené duše sa na seba veľmi podobali. Keď starec náhodou nepodliehal zatätej mlčanlivosti a začal deťom rozprávať o svojom nešťastnom detstve či životných peripetiách, syn ho dychtivo počúval. Omnoho neskôr, dávno po smrti starého šľachtica napísal: „Hodnotil som nášho obdivuhodného otca, ako si zaslužil. Predstavil som ho v celej prirodzenosti ako odvážneho a bystrého človeka.“ Keď počul, ako si ten tvrdý muž trpkosť sťažuje na svoj údel úsečnými vetami, keď videl, ako po lamentáciách prudko vstal a nervózne pobehoval hore-dolu, z očí mu vyhĺkli slzy. Ale gróf de Combourg sa neutápal v citových výlevoch ani v dôverných rečiach.

Denný poriadok sa nemenil. Otec vstával v zime i v lete o štvrtej ráno. Syn sa neriadil podľa presne stanoveného rozvrhu; hoci sa predpokladalo, že celé dopoludnie trávi pri štúdiu, poväčšine nerobil nič. Po obede chytil gróf ryby alebo lovil zver, matka sa zatvárala do modlitebne, Lucile do svojej izby a François-René behával po poliach. Večera sa podávala o ôsmej hodine. Za letných večerov rodina sedávala na čerstvom vzduchu, otec s puškou poruke strieľal na sovy vyletujúce z cimburia, kým ostatní mlčky hľadeli na lesy, na oblohu a prvé hviezdy. V zime sa po jedle presunuli do veľkej dvorany. Lucile s bratom sedávali pri kozube, madame de Chateaubriand si líhala na pohovku a starý gróf sa prechádzal dovtedy, kým sa neuložil na spánok.

„Nosieval odev z bielej vlnenej tkaniny, akýsi zvláštny druh pláštá, ktorý som na nikom inom nikdy nevidel. Na takmer lysú hlavu si nasádzal bielu čapicu, ktorá sa mu jakživ neposunula nakrivo. Keď sa vzdialil od kozuba na koniec priestrannej miestnosti, matne osvetlenej jednou jedinou sviečkou, stratil sa nám z dohľadu a počuli sme iba kroky, vzápätí sa vracal späť a pozvoľna vynáral z tmy, v bielej odedzi s bledou pretiahnutou tvárou sa nápadne ponášal na prízrak. Len čo odkráčal na druhý koniec, potichu sme si s Lucilou vymenili niekoľko slov, keď sa k nám približoval, rýchlo sme zmĺkli. Prechádzajúc popri nás sa spýtal: „O čom sa zhovárate?“ Stípli sme od hrôzy a ani nehlesli, kým otec pokračoval v chôdzi. Zvyšok večera zaznievali už len jeho odmerané kroky, do ktorých sa miešali matkine vzdychy a fíčiaci vietor.“

„Len čo hradné hodiny začali odbíjať desať hodín, otec znehybnel, akoby ho zastavila tá istá pružina, čo rozhýbala kladivko na bicom mechanizme. Vytiahol z vrecka hodinky, starostlivo ich natiahol, schytil masívny strieborný svietnik s nastoknutou vysokou voskovicou, na chvíľu vošiel do západnej vežičky, vzápätí sa so svietnikom v ruke vrátil a zamieril do spálne vo východnej vežičke. Vtedy sme k nemu s Lucilou priskočili s úmyslom pobozkať ho a zaželať mu dobrú noc. Sklonil sa k nám, nastavil suché, vpadnuté líce a bez slova pokračoval v ceste, kým nezmizol vo veži.“

Sotva sa za starcom zatvorili dvere, žena si s oslobodzujúcim pocitom vydýchla a nadpriadla s deťmi živý rozhovor. Neskôr syn odprevadil matku a sestru do izieb, aby ich ochránil pred strašidlami, a sám sa pobral do vežičky, kde spával. O štvrtej ráno ho prebúdzať otcov prísny hlas. Nič nenarušovalo monotónne dni s výnimkou občasnej poľovačky, ktorej sa Rytier oddával s takým zápalom, že ho hájníci neraz prinášali nevládneho na nosidlách, napochytro pospletaných z konárov. Keď sa s ručnicou predieral močariskami a lesom, opájal sa silným, nadovšetko zbožňovaným pocitom moci a samoty. V nedeľu chodievala matka s deťmi na omšu do farského kostola, aby sa na privilegovanej lavici nadýchala kadidla. Ctihodný seigneur sa unúval do kostola iba raz ročne, inak sa uspokojoval s náboženským obradom vo vlastnej kaplnke. Bol veriaci iba z lojálnosti, najradšej by Boha oslovoval „najvyšší šľachtic“ alebo „najmocnejší nebeský zeman“. Rovnako sa prejavovalo jeho monarchistické presvedčenie. Ako majiteľ hradu bol verným prívržencom kráľa z povinnej úcty, v skutočnosti patril k „politickým frondistom, zúrivým odporcom daní a úhlavným nepriateľom dvora“, ako každý vzdelaný muž svojich čias čítal diela Charlesa Louisa de Secondat, baróna de La Brède de Montesquieu a za majstra pokladal Guillauma Thomasa Raynala, niekdajšieho jezuitu a neskoršieho zanieteného antiklerikála, autora *Filozofických dejín oboch Indii*, plných prázdnych fráz proti cirkvi, ku ktorému prechovával prekvapujúci obdiv. Filozofi prenikli aj do hustého brocéliandského lesa.

Na Rytiera však vplývali omnoho väčší básnici než filozofi. Keď čítal, Lucile sa k nemu pripojila ako oddaná spoločníčka. Súrodenci sa zblížili už v detstve, keď bývali v Saint-Malo; v období puberty sa cítili takí opustení, že nadviazali na nevinné a vrúcne city. Často spolu chodievali

na prechádzky do combourského lesa, vedno načúvali šumiacim listom, ktoré pohojďával vetrík na konároch stromov, alebo opadanému a zvädnutému lístiu, čo im šuchotalo pod nohami. Podivní súrodenci si vo dvojici krátili dlhé chvíle a ponevierali sa po lese, aj keď jeseň hýriacu farbami vystriedala zima so zasneženými chodníčkami a vzápätí jar s prvými prvosienkami. Prechovávali k sebe vzájomný obdiv. Keď sa Lucile pristavila pri križi na rázcestí a pohrúžila do teatrálnej meditácie, svojím postojom a melancholickou náladou pripomínala bratovi, ktorý sa dal vtiahnuť do pesimistických myšlienok o smrti, skormúteného ducha.

V sestrinej neprítomnosti sa François-René správal úplne inak. Študentom montdolského a renneského kolégia zmietali prudké vášne, navyše mu zdravý rozum a sklony k posmešným poznámkam znemožňovali pridlho sa oddávať chmúrnym úvahám. Lucile vnímala „všetko ako starosť, smútok, bolesť... Pevne verila, že celý svet sa sprisahal proti nej...“ Trpela nespavosťou a očividnou duševnou rozháranosťou, prenasledovali ju prorocké sny a zmocňovala sa bratovej duše náchylnosťou k prepiatej exaltácii a zbožnosti. Vychutnával s ňou „nostalgické spomienky na detstvo“, umocňovala v ňom pominuteľné emócie a zároveň ho nútila, aby im dodával formu. Náruživá rada čítala klasikov ako François-René, zbožňovala krásnu literatúru, mala zmysel pre dokonalú vetu; pokúšala sa písať, jej básňam v próze na spôsob gréckej poetiky chýbala síce originalita, ale nie čaro ani štýl. Prvá vytušila v energickom a nerozhodnom bratovi, s ktorým sa potulovala lesom, obrátneho mága, čo sa raz odhodlá žonglovať so slovami, aby z nich namiešal čarovné nápoje a liečivé sirupy. „Mal by si to napísať“, vravievala mu, keď nesporne nádherným spôsobom vykresľoval pôžitok zo samoty. Jej poznámky padli na úrodnú pôdu a semiačko sa ujalo. Brúsil si pero na próze i na veršoch.

V tichom lese, v objatí samoty príjemnej
rád sa tónavou neznámou túlavam,
ako vo sne križom-krážom blúdiavam,
vychutnávam pocit slobody tajomnej!
Akoby som s dušou omámenou cítil
zo stromov, z lúk sálať smútok lahodný
a zďaleka počul zurčať potôčik nezbedný,
čo ma hlasom preľúbezným vábil.

Ach, prečo tu nemôžem prežiť v šťastí
celý život na míle vzdialený od ľudí!

Postavil si latku vysoko, čítal s Lucilou vrcholné diela, po Knihe Jóbovej sa pustil do epiky Publia Vergília Mara a Homéra. Potajme sníval, že napíše hrdinskú epopeju; podaktoré otcove zážitky mu vnukli nápad, aby dej situoval do Ameriky. Potom zapochyboval o svojom talente, ale Lucile nestrácala nádej, že jedného krásneho dňa básnicky vyjadrí smútok, ktorý v ňom vyvolávala.

V pubertálnom veku ho zaplavovali vlny túžby ešte búrlivejšie ako inokedy. Srdce mu prekypovalo láskou ako prakticky každému mladíkovi, hoci netušil, koho vlastne miluje. „Nevyznal som sa sám v sebe. Nemohol som sa pozrieť na ženu a zároveň nepocítiť zmätenosť, keby ma ktorási nebudaj oslovila, zalial by ma rumenec.“ V duchu si pripomínal Publia Vergília Mara, Albia Tibulla či Jeana Baptista Massillona a vytváral presnejší obraz o objekte svojich citových poryvov; matka a sestra boli totiž jediné ženy pohybujúce sa v jeho blízkosti, a tak zaháňal zločinné myšlienky, čo by mohli poškvрниť ich čistotu. Raz prišiel na combourský hrad istý sused so svojou neobyčajne krásnou manželkou, a keď sa mladík rozbehol k obluku, sčista-jasna sa cítil ako v zovretí medzi návštevníčkou a múrom. „Vôbec som nechápal, čo sa so mnou deje. Nejasne som však tušil, že niet vyššej blaženosti než milovať a byť milovaný dovtedy nepoznaným spôsobom.“

Chlapec dospievajúci v prostredí neviazaných mravov ešte nepoznal neskrtnú vášeň, jeho túžba zoči-voči skutočnému objektu v ňom zatiaľ nepodnecovala obrazotvornosť. Objavil cestu k rozkoši, no míňal jej podstatu. Plachí muži ako Jean-Jacques Rousseau alebo zakríknutý adolescent François-René, čo sa stránili zbožňovaniahodných žien následkom telesných i duševných bariér, museli svoje hrdinky či milenky vyloviť z vlastných útrobní. „Poskladal som si teda bytosť zo všetkých možných žien, ktoré som kedy videl, vytesal som jej telo, vlasy i úsmev cudzinky, čo si ma pritláča k hrudi, prideliť som jej oči jednej a sviežosť druhej vidieckej dievčiny. K iným črtám ideálu krásy ma zas inšpirovali portréty vznešených dám z čias François I., Henriho IV. a Louisa XIV., ktoré zdobili náš salón, ďalšie pôvaby som dokonca odpozoroval z podobizní Panny Márie v kostoloch.“

„Táto blúznivosť trvala celé dva roky, kým moja duša nedospela na vrchol exaltácie. Odjakživa som bol málovravný, zrazu som úplne zamĺkol; predtým som ešte študoval, znezhady som si kníh nevšímal; s dvojnásobným pôžitkom som vychutnával samotu. Trpel som všetkými možnými príznakmi prudkej vášne, prepadli mi oči, schudol som, prebdel celé noci, bol som roztržitý, skormútený, rozladený, zdivočený. Dni mi ubiehali zvláštnym, planým, nezmyselným spôsobom a jednako prekypovali slasťou.“ So ženou vybájenou podľa ľubovôle sa štylizoval do najpútavejších pasáží románov. Každá opísaná krajina, o ktorej sa dočítal, stávala sa dejiskom, kam sa priplietol s pomyselnou milenkou a na prechádzkach vystavovali na obdiv svoju lásku. Tak sa rodil nebezpečný milenec, ktorý hľadal v každej žene éterickú bytosť, ale aj pozoruhodný spisovateľ, ktorý vykresľoval zmätenú vášeň v mladosti lepšie než ktokoľvek iný.

V Combourgu sa dôverne oboznámil s lesmi a poliami, trstinami a šedivníkmi, tak ako Siegfriedovi mu štebotal vták o láske a sláve. Do konca života miloval stromy a vlastnoručne ich vysádzal, rozprával o drozdoch a slávikoch, lebo sa neraz započúval do ich spevu, dokázal opísať lunu a „tajomnú melanchóliu, ktorou sa rada prihovára stáročným dubom a starodávnym morským pobrežiam“, za čo vďačil dlhodobej samote v combourských končinách, onému čarovnému obdobiu, keď mu prírodné výjavy pripadali sťa obraz vlastných duševných poryvov a keď búrlivo prejavoval city v lesoch, ktoré brázdil ako mladý faun, kým načisto nepadal od únavy.

Po takých pochabostiach nasledovala rovnako silná sklúčenosť. Len čo sa spamätal, vynášal nad sebou prísny súd. Kým vlastne bol? Najmladším synom akéhosi starca, úbohým, cintľavým Bretóncom, námorníkom bez diplomu, klerikom bez poslania, milencom bez milenky. Aká budúcnosť ho čaká? Čo si počne na tomto svete? Častejšie pociťoval nudu než zármutok, dôverne poznal pocit príznačný pre vrúcne duše, ktoré sa nemajú ku komu pripútať. Negniavili ho ani tak skutočné útrapy ako „nadbytočná životaschopnosť“.

„Koľko ráz som sa pokladal za naničhodníka neschopného povzniesť sa nad všednosť, inokedy sa mi zase zdalo, že v sebe dusím vlastnosti, ktoré jakživ nik nedocení... Všetko ma roztrpčovalo a znechucovalo, Lucile sa cítila nešťastná, matka ma nikdy neutešovala, otec ma sústavne zahŕňal výčitkami...“ Jedného dňa to vyústilo do takej zatrpknutosti, že

vzal poľovnícku pušku s pevným úmyslom spáchať samovraždu. Výstrel, našťastie, nezaznel. Nakoniec ho pripútala na lôžko choroba a lekár vyhlásil, že sa musí čím skôr vzdialiť z combourských močarísk a vymaniť z dovtedajšieho spôsobu života. Úpenlivo prosíkal, aby ho pustili do Indie alebo Kanady. V roku 1785 rodina pretriasala možnosť vypraviť ho do vzdialených končín s kapitánom Josephom Morandom, radšej by však išiel ako pozemný dôstojník, najmä keď jeho brat Jean-Baptiste udržiaval od júna 1786 korešpondenčný styk s grófom Christophom Picon d'Andrezel, majorom navarrského pluku, a snažil sa mladšiemu bratovi vybaviť diplom. Medzitým strávil mladý Rytier takmer celý čas v Saint-Malo a smútil za obrazmi svojej mladosti. Mal sotva sedemnášť rokov, prišiel o priateľov a jeho rodný dom sa premenil na hostinec. Za čo stojí taký svet, v ktorom nič nepretrváva? „Sme na tejto zemi ako na divadelnom predstavení; len čo na chvíľu odvrátíme hlavu, ozve sa hvizd a čarovné paláce sa rozplývajú; keď znovu prenesieme zrak na scénu, zočíme len pustatiny a neznámych hercov.“ V duchu zvažoval, ako sa priznal, že sa vrhne z niektorej vysokej skaly do rieky Rance, keď ho nečakane zastihla správa z Combourgu.

„Monsieur Rytier, musíte sa konečne zriecť neprístopnosti“, vyzýval ho otec. „Starší brat vám zadovážil diplom podporučíka navarrského pluku. Odídete do Rennes a odtiaľ do Cambrai. Dávam vám sto louis-dorov, neopovážte sa ich premrhať. Som nemocný starec, neostanem dlho nažive. Správajte sa ako poctivý muž za každých okolností, nikdy nezneuctite svoje meno.“ A kostnatou, krčovito sa trasúcou končatinou, ktorú si sťažka podopieral druhou, o niečo pohyblivejšou rukou, podal synovi starý meč. O niekoľko dní sa rozbehla dvojkoľesová brička Chateaubriandovcov ako voľákedy návštevníci na koňoch po hrádzi rybníka, nad ktorým nízko lietali lastovičky.

IV. *Podporučík*

Keď François-René nastupoval k pluku, ktorý sa s posádkou zdržiaval v Cambrai, prechádzal cez Rennes, kde ho monsieur Gaspard-Julien-Joseph Duparquet-Louyer, starý rodinný priateľ, prokurátor v parlamente posadil do koča s istou šarmantnou a elegantnou cestujúcou, manželkou renneského obchodníka s galantným tovarom, madame Rosou, ktorá súhlasila, že sa s ním podelí o cestovné výdavky. Pri pohľade na rozkošnú tváričku adolescenta zrejme dúfala, že zažije nejakú krátku avantúru, pri najmenej zopár lichôtok, ale trpkosť sa sklamaním. Mladík, ktorý celé tri roky sníval o pomyselných ženách a nečakane sa osamote ocitol v krytom koči na hrboľatej ceste s nádhernou bytosťou z mäsa a krvi, kde ho tri dni nadhadzovalo, div že sa na ňu nezvalil, prešiel zaťažkavou skúškou. Žiadzu prehlušila nesmelosť a rešpekt. Utiahol sa do kúta a úzkostlivo dbal, aby sa ani len nedotkol ženských šiat, kým madame Rose sa s ním po príchode do Paríža rozlúčila ironickou poznámkou a letným úklonom: „Moja úcta, monsieur.“ Nikdy viac sa s ňou nestretol.

Vystúpil pred podradným hostincom Hôtel de l'Europe na Rue du Mail, kam poňho prišiel brat Jean-Baptiste, ktorý žil v Paríži, kde si kúpil úrad prísediaceho v Štátnej rade, a zaviedol ho do kláštora, do ktorého sa unúvala ich sestra Julie, grófka de Farcy, pochádzajúca z Fougères, „aby sa poradila s lekármi“, ako vyhlásila, bezpochyby sa však chcela ukázať aj v parížskej spoločnosti, kde slávila nezanedbateľný úspech. Bola omnoho krajšia než Lucile, mala nežné modré oči „farby pramenistej vody“ a kučeravé hnedé vlasy. Jej belostné plecia a ruky pôsobili stá prototyp pôvabu. Navyše oplývala životaschopnosťou, bystrosťou, kultivovanosťou ako všetci potomkovia rodu Chateaubriandovcov, preložila *Oslobodený Jeruzalem* od talianskeho básnika Torquata Tassa a nahlas vyjadrila obavy: „Ako sa postavím pred Boha vo chvíli, keď mu budem skladať účty za svoj život? Veď viem iba veršovať.“ Len čo srdečne objala brata, v jej pevnom náručí medzi stužkami, kvetinkami a čipkami opäť pozbieral odvahu. Už vtedy patril k mužom, „ktorým nedokázalo nahradiť lásku, nehu a oddanosť ženy nič iné“, ale keď ho bratranec Annibal

Moreau (lebo mladík sa, prirodzene, zišiel v Paríži s bratrancom ako všetci Bretónci) v snahe trochu zaškoliť zaviedol k madame de Chastenay, mierne prezretej krásavici, ktorá ho hneď na druhej návšteve prijala poležiačky v posteli a vystrela k nemu obnaženú ruku, nesmierne sa vydesil a vzal nohy na plecia.

Prvý pobyt v Paríži vôbec neocenil. Jeho otec sa nemýlil, keď tvrdil, že v metropole sa človek cíti vzdialenejší od Bretagne väčšími než v Číne. Navôkol prebiehali rozhovory o úplne odlišnom svete. Hlavnou témou konverzácií býval kráľovský dvor, finančné plány, zasadnutia Akadémie, ženy a každodenné intrigy, nové divadelné hry, herecké výkony. Skutočne skvelé námety pre plachého samotára, milovníka combourských slávikov a oblakov vrúbiacich mesiac. Nie div, že celý šťastný konečne odišiel za plukom do Cambrai. Tam si vydýchol; medzi mužmi ho neznepokojovala obávaná zmes túžby a úcty. Veselý, príjemný spoločník sa vedel prispôbiť a rád si v kaviarni zahral partiu domina. Zanedlho k nemu kamaráti pravidelne chodievali na návštevu; starší mu rozprávali zážitky z vojenských výprav, mladší ho zasväcovali do svojich ľubostných dobrodružstiev.

V septembri 1786 dostal list, aby sa ihneď vrátil do Bretagne. Skonal mu otec, ktorého horko oplakal. Smrť nám dáva zabudnúť na drsné správanie a slabosti zosnulých, ponecháva nám len ľútosť nad mlčanlivosťou. Skutky a poznámky, ktoré sa nám predtým videli nezázrivné alebo smiešne, stávajú sa v našich očiach, navždy ochudobnených o pohľad na drahých nebožtíkov odpočívajúcich v hrobe, dojímavými a clivými spomienkami. Mladík v duchu ešte vždy počul otcove kroky vzdaľovať sa a približovať ku kozubu. Starec ho mal v hĺbke duše predsa len rád.

V období smútku sa rodina zišla v Combourgu kvôli dedičstvu. Takmer celý majetok a hrad pripadli najstaršiemu synovi Jeanovi Baptistovi. François-René de Chateaubriand zdedil nevelkú sumu šesťdesiatdvatisíc sedemstoštyridsať libier, ovdovená grófka sa presťahovala do Saint-Malo, do úzkej Rue des Grands-Degrés, Jean-Baptiste, ktorý neuveriteľne zbohatol, vzápätí zamieril do Paríža, kde sa chystal oženiť s Alinou Thérèsou Le Peletier de Rosanbo, dcérou predsedu parížskeho parlamentu Louisa Le Peletier, markíza de Rosanbo a vnučkou ministra Chrétiena de Lamoignon de Malesherbes. Obaja najmladší súrodenci sa na istý čas uchýlili do Fougères k trom vydatým sestrám. Podporučík dostal dlho-

dobú dovolenku; zbožňoval vidiek a marignyjský kraj oplýval čarom. Ihneď sa zapáčil malej vidieckej spoločnosti.

„Zoznámila som sa s ním v čase, keď sa v ňom prebúdzali literárne sklony“, napísala istá dievčina z Fougères. „Bol nesmierne milý, prekypoval bodrou náladou, používal originálne slovné zvraty, dokázal hovoriť o ničom a zabaviť spoločnosť takým špecifickým spôsobom, že by ho nik nevedel napodobniť, nech by sa akokoľvek usiloval, lebo by zmizlo čaro, ktoré ani tak nespočívalo v jeho rečiach či poznámkach ako v osobných vlastnostiach. Na dôvažok bol vľúdny, veľmi jemný, mal rád deti, ktorým sa venoval s neobyčajnou láskavosťou. Tak sa mi monsieur de Chateaubriand javil v prvých rokoch... Podchvíľou som kde-koho počula hovoriť môjmu otcovi, ktorý si ho oblúbil, že nakoniec začne písať a jeho obrazotvornosť raz spôsobí rozruch.“

Možno by v tom pokojnom prostredí bez bojov ľahko otupel, keby ho v nasledujúcom roku 1787 nebol brat písomne vyzval, aby pricestoval do Paríža. Jean-Baptiste si zaumienil predstaviť svojho najmladšieho brata dvoranom. Monsieur de Malesherbes totiž usúdil, že sa nehodí, aby gróf de Chateaubriand, manžel jeho vnučky, večne zotrval vo funkcii prísediaceho v Štátnej rade, čo z neho činila obyčajného úradníka a znemožňovala mu sadať do kráľovských kočiarov. Vrelo mu odporúčal, aby vstúpil do kráľovských služieb a pripomenul dvoru svoje práva i šľachtický titul aj prostredníctvom mladšieho brata, nižšieho dôstojníka, ktorý by sa mohol uchádzať o náležité pocty a ktorého by kráľovi predstavil príbuzný rodiny maršal Emmanuel-Félicité de Durfort, vojvoda de Duras. Starší brat v liste ubezpečoval François Reného, že po oficiálnej prezentácii na dvore mu akiste čoskoro pridelia jazdeckú stotinu, ba ušlo by sa mu i nejaké beneficium maltézskeho rytiera, keby sa, pravda, nezdráhal nosiť tonzúru.

Mladý divoch chcel v prvom okamihu návrh zamietnuť. Najstarší brat má titul a imanie, nech teda robí česť svojmu menu. „Ak aj kráľ potrebuje vojaka vo svojej armáde, určite nestojí o biedneho šľachtica na dvore.“ Keď si jeho sestry prečítali nadnesenú a teatrálnu odpoveď, vyslúžil si posmech. A pretože sa hrozil rodinných sporov, súhlasil s návrhom: „Ako si želáte“ a vypravil sa do Versailles. Dvorný ceremoniál ešte vždy prebiehal veľkolepo. Vari nikdy sa nezдалo, že monarchia stojí na pevnejších základoch. Keď bretónsky benjamín prichádzal v maršalovom sprievode,

dvorania sa zvedavo vypytovali: „Kto je to?“ A keď vojvoda de Duras predstavil svojho chránenca: „Sire, Rytier de Chateaubriand“, Louis XVI. uprel na mladíka zrak, zaváhal, no nijako nezareagoval na jeho slová. Kráľovná Marie-Antoinette sa vznešene uklonila, navonok pôsobila, že ju život nadchýna. Na druhý deň sa „nováčik“ v sivom kabátcí, v červenej kamizole a krátkych priliehavých nohaviciach zúčastnil na kráľovskej poľovačke. Nesmelý mladík zažil krutý deň. Bujný kôň, ktorého neudržal na uzde, pustil sa zrazu do cvalu. Prihnal sa na miesto, kde mali skoliť srnca, ešte pred samým kráľom, hoci ho dvorania upozorňovali, aby sa vyvaroval podobnej nenáležitosti. Kráľ sa však nenahneval, naopak, schuti sa zasmial a podotkol: „Dlho nevydržal.“ Po takom spontánnom prejave kráľovskej priazne sa očakávalo, že opäť zavíta do Versailles, nik totiž netušil, že zamýšľa utiecť na vidiek. Pobyt v pochmúrnom hoteli na Rue du Mail, kde strávil niekoľko týždňov, kým ho neuviedli na dvore, zanechal v ňom stiesnený dojem. Na nočných potulkách stretával samé neznáme krásky, o ktorých romanticky sníval, a jednako v Palais-Royal neokúsil rozkoš. Len čo sa naskytla príležitosť, pobral sa späť do Bretagne.

Tentoraz sa vo Fougères trochu nudil, hoci úctivo dvoril „príjemnej, no nevábnej bytosti“, keďže nemal na dosah krásavicu. Tak či onak, uprednostňoval combourskú samotu, prinajmenej pre jej svojráznosť. „V kraji obývanom mojimi sestrami sa zhlukovala spoločnosť uprostred šírých polí; ustavične sme pobehovali od jedných susedov k druhým, hrali komédiu, v ktorej som spravidla neobstál ako dobrý herec. V zime sme vo Fougères museli strpieť malomeštiansku spoločnosť, plesy, zhromaždenia a večierky, kde som nezotrvával v úzadí ako v Paríži.“ V podstate sa zaradoval, že môže prerušiť otravný pobyt a plniť si povinnosti pri pluku, v posádke vojenského oddielu, ktorá sa zdržiavala v Dieppe. Dostal sa k milovanému moru a po výcviku, ktorému sa podroboval na kamenistom pobreží, kým desiatnik velil: „Na povel pál! Cieľ vľavo!“, túžobne hľadel na morské vlny, čo sa trieštili na brehu, a potajme tešil.

Keď sa znovu vrátil do Fougères, zistil, že Julie a Lucile sa rozhodli opustiť Bretagnu. Pôvabnej žene Julii sa zapáčila pozornosť, ktorú vyvolala v parížskej spoločnosti; jej manžel Annibal, gróf de Farcy, kapitán pechoty sa na vidieku takmer vôbec nezdržiaval a choroba, ktorou trpela, jej poskytovala početnú zámienku; odkedy brat Jean-Bap-

tiste uzavrel sobáš, čo ho spríbuznil s niekdajším štátnym tajomníkom na ministerstve kráľovského dvora Chrétienom Guillaumom de Lamoignon de Malesherbes, hodlal jej pootvárať dvere do všetkých vznešených salónov. Lucile, ktorú „silno vyvinutý inštinkt a krása pobádali vystúpiť na väčšie javisko“, podujala sa premôcť bratov odpor, a tak sa „príjemná spoločnosť troch mladých operencov z jedného hniezda“ vydala na cestu do Paríža. Netreba vari dodávať, že Marie-Anne a Bénigne sa o dvoch najmladších súrodencoch nevyjadrovali práve lichotivo a z pozície rozumných a autoritatívnych osôb ich veľmi prísne odsudzovali, o čom svedčili aj hanlivé prívlastky „kanonička a jej nevychovaný brat“. Rodina sa rozštiepila na dve vetvy, na bretónsky a dobrodružný klan.

V. *Roztopašný národ*

Traja mladí operenci sa uhniesdili pod krovom vplyvného Jeana Baptista, ktorý býval so svokrom Louisom Le Peletier, markízom de Rosanbo, predsedom parížskeho parlamentu, na Rue de Bondy. Túžili čo najskôr uplatniť svoje umelecké ambície, preniknúť do literárneho sveta a zožať slávu. Spoliehali sa na Juliinu krásu a odporúčenie priateľov Bretóncov. Počas prvého pobytu si madame de Farcy skrotila podradného filozofa Jeana Baptista Isoarda, zvaného Delisle de Sales, slušného, ale „neveľmi srdečného“ muža, ktorý si na podstavec vlastnej busty dal napísať: „Objasnil Boha, človeka, prírodu, všetko.“ Delisle de Sales ju zoznámil s Claudom Louisom Emmanuelom Carbonom de Flins des Oliviers „na šľachtické mená bohatším než na vavríny“. Claude Carbon sa takisto zamiloval do Julie a predstavil jej Jeana Pierra Louisa de Fontanes, prekladateľa Popa, významného básnika, ctihodného a veselého muža s kančími zubami. Chateaubriand, ktorý obdivoval elégie a erotické básne rytiera Évarista de Forges de Parny, prejavil záujem o stretnutie s týmto slávnym kreolom, „Eléonoriným milencom“ a nadviazal s ním priateľské styky. Bretónec Pierre-Louis Ginguené, absolvent

renneského kolégia a krasoduch, priviedol do skupinky duchaplného a žľčovitého Sébastiena Rocha Nicolasa de Chamfort bývajúceho v tom istom dome a básnika Poncea Denisa Écoucharda Lebruna pokladajúceho sa za Pindara, ktorého François-René ráno nachádzal v kuchyni medzi tromi-štyrmi špinavými hrnčekmi a služkou, kde deklamoval verše zložené tej noci, kým vlásenkár ho vyzýval: „Otočte, prosím, hlavu, monsieur.“

Bol to, prirodzene, podradnejší literárny krúžok, s výnimkou Nicolasa de Chamfort a markíza de Fontanes, a jednako oslňoval trojicu mladých vidiečanov z Fougères. Keď Jean-Pierre-Louis pozval François Reného na večeru, kde nechýbala jeho milenka, Ginguéné, Flins a Parny, mladík sa tváril ako úspešný muž a libertín. V styku s bystrými duchmi sa totiž rozplývalo jeho vierovyznanie. Dospel k záveru, že v očiach nových priateľov nemožno inteligenciu zlúčiť s kresťanskou vierou, zistil, že všetci talentovaní umelci a krasorečníci sú silne zaujatí proti náboženstvu. Koniec koncov, jeho náboženské presvedčenie podkopali už knihy, ktoré čítal v Combourgu. V Paríži sa dal unášať „filozofiou“ o to ľahšie, že na rovnaké myšlienky narážal aj v rodine svojho brata. Bolo to v čase, keď „sa úplne poprehadzovali hodnoty v dušiach i v morálke... Sudcovia sa hanbili nosiť talár... Kňazi sa vystríhali vysloviť z kazateľne meno Ježiša Krista a hovorili iba o kresťanskom zákonodarcovi“.

Markíz de Rosanbo mal dve pôvabné dcéry, Alinu Thérèse a Louisu Madelainu, ktoré srdečne privítali novopríchodzích. Jeho svokor, monsieur de Malesherbes, ktorý už nepôsobil v ministerskej rade, často prichádzal k svojej dcére Marguerite Thérèse a rád trávil voľné chvíle s vnučkami. Bývalý minister obdarený filozofickým duchom pôsobil viac-menej ordinárne, „predovšetkým bol prirodzený, prostý, rozumný, úprimný dobrák, hoci občas reagoval prudšie“. „Keď ho človek prvý raz zočil v gaštanovom odeve s objemnými vreckami, zlatými gombíkmi, mušelinovými manžetami, s neodmysliteľným žabó plným tabaku, v neupravenej, nedbalo učesanej a nakrivo sediacej parochni, keď ho počul rozprávať s ledva postrehnuteľnou štipkou strojenosti a vycibrenosti, ťažko si vedel predstaviť, že stojí zoči-voči takému vplyvnému mužovi“, vyjadril sa François-Antoine de Boissy d'Anglas, ale „už prvou vetou, čo vypustil z úst“, ako dodal Chateaubriand, „prezentoval muža zo starého rodu a vynikajúceho sudcu“. Mal znamenité vedomosti a zápa-